

Майхрук В.Р., здобувачка вищої освіти

першого (бакалаврського) рівня,

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль, Україна

Науковий керівник: Подковенко Т.О., к.ю.н., доцент

ПРАВОРОЗУМІННЯ: ФІЛОСОФСЬКО-ПРАВОВОВИЙ ВИМІР

У світовій історії існує поняття «вічних» питань, актуальність яких не нівелюється з плином часу. Серед них цілком виправдано займає своє місце питання праворозуміння. Розкриття змісту права, його ціннісних аспектів та ролі в житті суспільства є предметом обговорень та різноманітних дискусій не лише серед юристів, тобто у сфері юриспруденції, а й серед філософів, соціологів, політологів. Досить широка багатогранність і варіативність розуміння даного поняття дозволяє залишатися йому актуальним та весь час перебувати в полі зору науковців.

М. Кельман та О. Мурашин пояснюють праворозуміння як «наукову категорію, яка відображає процес і результат цілеспрямованої розумової діяльності людини, яка вміщує в собі пізнання права, його оцінку і ставлення до нього як до цілісного соціального явища» [1, с. 266]. Така дефініція є найбільш поширеною і базовою, такою, що несе в собі узагальнене розуміння цього складного процесу.

Особливістю праворозуміння є те, що воно має властивість розкривати зміст та сутність права щораз під іншим кутом, дозволяючи розвивати плюралізм бачень і думок щодо цього складного феномену. У кожного науковця існує сформоване світобачення, частиною якого є, зокрема, і розуміння права. Саме це і породжує різноманітність понять та усвідомлень даного питання: для кожного з них праворозуміння сформоване відповідно до набутого в результаті життєвого досвіду світогляду, розумінь філософських та правових явищ, а також внутрішніх моральних переконань. «Кожний, у своїх правових дослідженнях спирається на філософську теорію, яка, на його думку, правильно розкриває проблеми світобудови і дає надійні способи наукового пізнання.

Кожний філософський погляд, що застосовується в правознавстві, неминуче позначається і на розумінні сутності і соціальної природи права» – зазначає І. Шакірзянова [2, с. 265].

Важливо також розуміти про фундаментальну роль самого права в процесі праворозуміння, адже воно є його основним елементом, невід'ємною складовою. Право – це те, відносно чого, власне, здійснюється процес розуміння [3, с. 52]. Особливістю є те, що і право, і процес його розуміння тісно пов'язані людиною, рівнем її розвитку, пізнавальними можливостями. Це обумовлене тим, що право є результатом людської діяльності, яка за своїм змістом є вольовою, усвідомленою та цілеспрямованою. Право органічно впливає із самого сенсу людського буття, адже є нерозривним із останнім. Праворозуміння ж пов'язане з людиною таким чином, що людина є одночасно суб'єктом його творення та реалізації. Людина займається осмисленням права і пошуком істини про право. Складність у розумінні права тотожно відображається і у складності пошуку єдиного універсального погляду на праворозуміння, адже обидва ці явища є взаємопов'язані та взаємообумовлені, хоча первинним, беззаперечно, ми вважаємо право.

Плюралізм думок щодо розуміння права породжує різноманітні типи праворозуміння. Для класифікації праворозуміння ми використовуємо два напрямки. Перший з них – теоретичний, його сенс впливає із самої назви: він заснований на теоретичному обґрунтуванні існування права, використання ідеологічних підходів та теорій. Другий – практичний, він будується на конкретному суспільному відношенні до правової дійсності, що проявляється у правовій свідомості. Правова свідомість, в свою чергу, формує правову культуру, яка теж являється елементом практичного напрямку класифікації праворозуміння. Важливо усвідомлювати взаємозалежність цих двох напрямків, адже без теоретичного підґрунтя неможливо здійснювати будь-яку практичну діяльність, так само як і без практичного застосування вся важливість теоретичного знання повністю нівелюється.

Для кожного «право» різне, його трактування окремим індивідом залежить від внутрішнього сприйняття та ставлення до даного елементу нашого життя.

Зміст та сенс права кожна людина пояснює, відштовхуючись від його інтерпретації у своїй свідомості та практичного досвіду. Зокрема, найчастіше суспільство в поняття права вміщає такі сенси як норма права, вільна поведінка особи, вимоги та справедливість, тощо. П. Рабінович у своїй праці висловлює думку, що право трактується людиною по-різному в залежності від її потреб, тому що потреби, за його словами, відіграють ключову роль у праворозумінні окремої особистості. Плюралізм праворозуміння відбувається з тієї причини, що кожна людина має свої, як правило, відмінні від інших людей, потреби. Важливо також зауважити, що, в основному, право трактують як явище позитивне та корисне, а значить таке, що «задовольняє життєво важливі потреби» індивіда. Філософія людського розуму відносно цього питання влаштована так, що виключно корисні явища підпадають під ознаку права, відповідно все, що для людини є з того чи іншого боку негативним, яке несе якусь шкоду або гальмує певні процеси навряд чи буде розумітися та підпадати під ознаку права [4, с. 15-17]. Тож відповідно до цього, професор пропонує нам наступну дефініцію праворозуміння: «Праворозуміння – це відображення у людській свідомості за допомогою поняття, позначуваного терміном «право» (або ж іншим однозначним з ним словом чи символом), того явища, котре оцінюється певним суб'єктом як корисне для задоволення його потреб існування та розвитку і забезпечується соціальними обов'язками інших суб'єктів» [4, с. 15].

Таким чином, сучасні науковці виділяють різноманітні типи праворозуміння в залежності від того, який критерій береться за основу класифікації. Зокрема, П. Оль пропонує класифікацію за вольовим критерієм. Р. Лівцин виділяє цілих три підходи до розуміння права: соціологічний, нормативний та третій, який в собі містить природне і позитивне право. Серед сучасних науковців ми спостерігаємо підхід, який виправдовує плюралізм, багатоманітність підходів у розумінні права. Мова йде і про соціологічний підхід до права, реалістичну теорію права, історичну школу права, психологічну теорію права, концепцію «живого» права та інтегративну концепцію права. І навряд, що у цьому переліку ми можемо поставити крапку. Саме тому, варто

виділити такі основні тенденції розвитку осмислення права, як інтегративність та унікальність. Україна активно проходить процес глобалізації, що накладає свій відбиток і на право, зокрема виводить його на нові рівні, не зосереджуючи тільки на національному, змінюється роль права, відбувається переоцінка цінностей в праві, а також відбувається зміна та доповнення його джерел. Це все істотно впливає на сприйняття права і правових процесів суспільством, його оцінку правової дійсності [5, с. 320-323]. Праворозуміння, будучи теоретичною основою осмислення права, розкриття його різних граней, сутнісних характеристик, безумовну має велике практичне значення та вплив на правове життя нашого суспільства. Саме практична площина дає можливість перевірити правильність та довершеність конкретних підходів до розуміння права, продемонструвати дійсно глибокий гуманістичний потенціал права.

Література

1. Кельман М.С., Мурашин О.Г. Загальна теорія держави та права: підручник. Київ: Конор, 2005. 609 с.
2. Шакірзянова І.В. Поняття право розуміння та його основні напрями. *Альманах права*. 2011. № 2. С. 264–266.
3. Бородін І.Л. Теорія праворозуміння. *Сучасне право в епоху соціальних змін: матеріали XI Міжнародної науково-практичної конференції*. (Київ, Національний авіаційний університет, 26 лют. 2021 р.). Тернопіль: Вектор, 2021. С. 50–52.
4. Рабінович П.М. Людські потреби – глибинний визначальний чинник праворозуміння. *Вісник національної академії правових наук України*. 2014. № 4 (79). С. 14–23.
5. Гаврильців М.Т., Лук'янова Г.Ю. Універсалізація праворозуміння та її вплив на розвиток національної правової системи в умовах глобалізації. *Інтеграція теорії у практику: проблеми, пошуки, перспективи: матеріали міжнародної наук.-практ. конф.* (Чернігів, 5 листоп. 2021 р.). Чернігів, 2021. С. 320–325.